

cujúce umeleckú kritiku súdobej totalitnej moci. Takto by sme mohli vymenúvať i ďalších slovinských či macedónskych autorov, dôležité je však zdôrazniť, že na prelome 20. a 21. storočia, teda v čase nevelmi naklonenom prekladaniu zo slovanských jazykov a literatúr v týchto aktivitách pokračoval. Práve vďaka nemu aj v tomto čase uvádzali slovenské divadlá preklady hier z dramatickej tvorby národov bývalej Juhoslávie temer výlučne z jeho pera (M. Gavran, V. Modernhofer, L. Bauer, T. Arsovski a ďalší).

Neoceniteľné skúsenosti a široké znalosti predmetov záujmu naplno využíval aj ako bádateľ: dva diely *Chorvátskej literatúry v slovenskej kultúre* (1997, 2002), monografia *Srbská dráma na Slovensku* (srbsky 2005, slovensky 2006) a, pochopiteľne, priekopnícky *Slovník prekladateľov s bibliografiou prekladov z macedónčiny, srbčiny, chorvátčiny a slovinčiny* (2005) dnes patria k absolútne nevyhnutným teoretickým i kultúrohistorickým východiskám pre každého, kto sa venuje alebo sa bude v budúcnosti venovať reflektovaniu týchto literatúr. Za slovník získal Ján Jankovič prámiu J. M. Hurbana v kategórii pôvodných slovenských bibliografických diel vydaných v roku 2005, ocenení sa dočkal ako prekladateľ i vedec aj zo strany slovanských krajín, ktorých literatúry v slovenskom kultúrnom priestore neúnavne propagoval. Za popularizáciu a prekladanie srbskej drámy dostal cenu Sterijino Pozorje (Nový Sad, 1994), za preklady z chorvátčiny Cenu J. Benešića, v roku 1998 mu chorvátsky prezident udelil Rad Danice chorvátskej (Záhreb – Bratislava), v roku 2003 jednak prestížnu cenu Iny za šírenie chorvátskej literatúry, jednak cenu srbského PEN klubu pre najlepšieho zahraničného prekladateľa. Bol čestným členom početných inštitúcií, členom korešpondentom Chorvátskej akadémie vied a umení.

Dalo by sa ešte dlho hovoriť o mnohých aspektoch jeho aktivít – o tom, akú významnú úlohu zohralo v 90. rokoch minulého i nultých rokoch tohto storočia vydavateľstvo, ktoré založil, ako sa mu – v týchto pre kultúru neľahkých časoch – podarilo zachovať kontinuitu prekladania literatúr bývalej Juhoslávie, ale i fakt, že jeho práca ad fontes v archívoch doma i v zahraničí je neoceniteľná, nenahraditeľná a v istom slova zmysle dnes už neuskutočniteľná. Dalo by sa hovoriť ešte dlho o jeho aktivitách ako slavistu par excellence i o jeho organizátorskej práci v tomto smere.

Profil Jána Jankoviča by nebol kompletný ak by sme nepripomenuli jeho povzbudzovanie mladších kolegov – ak len trochu cítil záujem a ochotu na seba pracovať, nezištne poradil, ba doslova pomohol aj tým, že im dal príležitosť odborne či prekladateľsky sa rozvíjať.

Pri tomto, až neuveriteľnom nasadení bol Ján Jankovič človekom tolerantným a „načúvajúcim“, s ktorým sa dalo – na jednej strane – vecne diskutovať, polemizovať, sporiť sa, človekom, ktorý sledoval práce kolegov a neustále ho bavilo sa s nimi konfrontovať, poznávať nové. Na druhej strane – určite aj vďaka obdivuhodnému vzťahu s manželkou výtvarníčkou Nadou Rappensbergerovou – literatúru nevnímal izolovane, ale v širšom kultúrnom kontexte ako prirodzenú súčasť širokého spektra výtvarného umenia, divadla, hudby či filmu.

Dôležité je zdôrazniť, že tento pracovitý človek bol aj človekom z mäsa a kostí, ktorý miloval život v celej jeho kráse a so všetkým, čo prináša, v čom ho bezpochyby inšpirovali aj slnečné krajiny jeho literárnych záujmov s vôňou mora, vína a sladkého ovocia.

Ján Jankovič bol skrátka nielen vedec, prekladateľ, ale aj kolega v tom pravom slova zmysle a človek, ktorý ostáva v pamäti aj v srdci.

<https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2022.1.8>

Mária Kusá

Před sto lety se narodil profesor Roman Mrázek

V roce 2021, kdy jsme si připomněli 100 let od zahájení výuky na brněnské filozofické fakultě, připomněli jsme si také 100. výročí od narození významného brněnského jazykovědce, rusisty a slavisty *prof. PhDr. Romana Mrázka, CSc.*

Narodil se 21. listopadu 1921 v Letovicích. Jako začínající univerzitní student zažil násilný zákrok německých okupantů proti českým vysokým školám. Ve vynucené studijní přestávce působil převážně jako učitel na různých místech a teprve po válce ukončil studium oboru *ruština – dějepis* na brněnské filozofické fakultě. Velmi brzy se osvědčil jako mimořádně talentovaný žák svých učitelů. Když nastoupil v roce 1954 po několikaleté učitelské praxi a po krátkém lektorském působení na JAMU na tehdejší katedru rusistiky filozofické fakulty, měl za sebou již první uveřejněné stati, svědčící o tom, že z něho vyrůstá bádateľ mnohostranného zájmu o jazykovou problematiku a širokého pracovního záběru. Už zvěsti přicházející z jeho dřívějších pracovišť dávaly tušit, že jde o pedagoga nevšedních didaktických kvalit. O tom se později přesvědčily desítky jeho posluchačů, kteří po letech a s vděkem vzpomínají na hodiny strávené na jeho přednáškách a seminářích. Mrázkovy didaktické schopnosti byly podloženy jeho rozsáhlou a hlubokou vědeckou erudiicí. Jeho mnohostranný zájem o lingvistickou problematiku a široký pracovní záběr vyústil

k tomu, že hlavním polem jeho výzkumné činnosti se stala ruská větná skladba, k jejímuž studiu přistupoval od počátku z hlediska důsledného porovnání s češtinou a získal si tak punc uznávaného teoretika konfrontační lingvistiky.

Východiskem jeho badatelských zájmů byly jednočlenné věty slovesné. Na toto téma navazovalo vyšetření jednočlenných vět infinitivních, vět s podmětem všeobecným a neurčitým. Jeho badatelskému zájmu v oblasti větné skladby neušel ani jediný dílíček problém: věnoval jí i jiným sférám jazykovědného výzkumu přes půldruhého sta studií a článků i samostatnou rusky napsanou monografii *Синтаксис русского творительного* (Praha, 1964). Tato syntetická studie se srovnávacími výhledy byla vyústěním jeho výzkumu syntaxe pádů substantiv. Pro tuto práci stejně jako pro řadu jeho zevšeobecnujících statí teoretického rázu a vůbec všechny jeho publikace je charakteristické, že se spolehlivě opírají o rozsáhlý předchozí výzkum jazykového materiálu.

Soustředil se i na několik jiných problémů gramatické stavby ruské věty, jmenovitě na skladbu číselných výrazů a zvláštnosti ve struktuře věty v hovorové mluvě. Soustavně se zajímal o modální a emocionální stránku ruské a slovanské věty, o vyjadřování hodnotících postojů mluvčího. Sféru emocionality studoval obecně a ve srovnávacím aspektu i se zvláštním zřetelem k výpovědím zvolacím a příslušným výrazovým prostředkům, dále vzhledem k výrazům intenzifikujícím a k použití částic v citových větách.

Další příznačnou vlastností Mrázkova vědeckého usilování je promyšlený záměr dospět od dílčích analyticky konfrontujících sond k široce pojatému a teoreticky fundovanému popisu věty ve slovanských jazycích. Tento úmysl splnil v I. díle své monografie o srovnávacím popisu slovanské jednoduché věty (*Сравнительный синтаксис славянских литературных языков. Исходные структуры простого предложения*, Brno, 1990), obsahující syntézu komparatistických výzkumů slovanské syntaxe. Jejího vydání se autor už nedočkal. Zůstalo jen tak torzo rozsáhlého životního díla, jehož druhá část měla být věnována problematice souvětí. Svůj suverénní rozhled po problematice ruštiny uplatnil jako spoluautor encyklopedického díla *Русский язык в přítomnosti a minulosti* (1991), které zpracoval spolu s pražskými lingvisty H. Běličovou-Křížkovou a O. Leškou. Od studia současného jazyka se obrátil k historii ruštiny, přechodně i k staroslověněštině a odtud ke srovnávacímu studiu všech slovanských jazyků. Ze staroslověněštiny zpracoval syntax dativu. Vývojově jsou pojaty srovnávací příspěvek k aktuálnímu členění větnému v bulharštině a pojednání o prostředcích modalit v bulharštině.

Plodem jeho zájmu o problematiku historického vývoje ruštiny je vysokoškolský rusky napsaný učební text (skriptum) *Historický vývoj ruštiny*, zpracovaný ve spolupráci s G. V. Popovovou z Běloruské státní univerzity v Minsku, vysoce ceněný a žádaný u nás i v zahraničí, a vydaný proto od roku 1982 třikrát. Mj. se mu dostalo v roce 1983 ocenění od rektora brněnské univerzity jako nejlepšího skriptu roku, které však nebylo pro ediční problémy vydáno knižně.

Obraz odborné činnosti prof. Mrázka doplňuje několik příspěvků, jimiž zasáhl do akcentuace ruského substantiva a slovesa, jakož i do morfematiky; psal o vokálních alternacích v synchronní a diachronní morfematice ruštiny.

Nutno také zdůraznit sepětí Mrázkovy činnosti s potřebami praxe. Bylo známo, že byl na hony vzdálen kabinetnímu učencetví. Naopak, v jeho činnosti se šťastně pojila rozsáhlá a hluboká vědecká erudice s didaktickým mistrovstvím. Rád se zanícením přednášel, psal do metodických časopisů a pečoval o jasné podání a jazykovou vytříbenost svých textů. Jeho výrazným metodologickým rysem badatelské činnosti bylo to, že své teoretické záběry vždy důsledně konfrontoval s jazykovými fakty a že s jistotou nedůvěrou přijímal ty tendence v lingvistice, které podle jeho mínění preferovaly spekulativní závěry před sepětím s bohatým materiálem živého jazyka. Vítal naopak postupy, v kterých se uplatňuje spojení syntaxe se sémantikou, a poukazoval v tomto směru na souvislosti nových proudů s názory našich starších lingvistů. Zdůrazňoval také vždy, že je svrchovaně žádoucí, aby výsledky lingvistického výzkumu maximálně přispívaly ke zdokonalení praktického jazyka. Výsledky svých výzkumů syntaxe současné ruštiny v porovnání s češtinou uložil zčásti do několika kolektivních publikací. V letech rozkvětu ruštiny v poválečném období byla naléhavým společenským požadavkem potřeba vychovat v brzké době učitelské kádry ruštinářů pro výuku předmětu nově zavedeného na všech typech škol. V této souvislosti je třeba s uznáním připomenout jeho podstatnou část na kolektivních publikacích: byl spoluautorem *Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy II. Skladba*, přispěl i do prvního dílu této mluvnice, věnovanému především hláskosloví a tvarosloví. Šlo o první vědecky konfrontačně pojatou mluvnici u nás, která vyšla od roku 1960 celkem třikrát. Autorsky se také podílel na vypracování *Školní mluvnice ruského jazyka*, vydané od roku 1968 celkem jedenáctkrát.

Z řady Mrázkových zásluh o rusistiku a slavistiku nutno připomenout jeho hlavní účast na založení a budování obšírné bibliografie jazykovědných slaviv na katedře, které věnoval přes čtvrt století svého života a která dobře sloužila diplomantům, doktorandům

a vôbec odborníkum, a to i z ciziny, a ďalej jeho výrazný podíl na organizovaní čtyř brněnských syntaktických sympozií s mezinárodní účastí v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století, jež si získala široký ohlas v naší i zahraniční odborné veřejnosti.

Rozsáhlý akční rádius vědecké, pedagogické, redakční i organizační činnosti řadil prof. Mrázka k předním českým jazykovědcům. Svou rozsáhlou publikační činností patřil k nejpłodnějším a k nejoriginálnějším lingvistům-slavistům u nás. Do dějin slovanské filologie se vepsal jako výrazná osobnost. Přitom zůstal skromný a přátelský ke všem, ochotně vždy pomáhal každému, kdo se na něj obrátil. Nebyl snad nikdo na žádném rusistickém pracovišti v Čechách, na Moravě a na Slovensku, kdo by mu nebyl nějak zavázán za jeho pomoc a podporu. Všichni kolegové si u prof. Mrázka cenili jeho obrovskou erudici, soustavnost, pracovitost, vědeckou i lidskou poctivost, otevřenost v projevování názorů odborných i občanských. Celé generace Mrázkových žáků i kolegů, jimž vedl nebo oponoval diplomové a disertační práce, vděčně vzpomínají na jeho výraznou pomoc a příspěvek k jejich odbornému růstu. Prof. Mrázek byl uznáván a vážen na všech rusistických pracovištích u nás, ale měl i velké mezinárodní renomé v zahraničí. Jeho přednášková turné a studijní pobyty ve slovanských a neslovanských zemích i jeho vědecké styky s řadou lingvistů mu zjednali známost v celém slavistickém světě. Pro úplnost nutno uvést, že byl dlouholetým členem a funkcionářem našich různých vědeckých institucí: *Jazykovědného sdružení ČSAV*, *České asociace ruštinářů*, redakční rady *Československé rusistiky* a *Spisů filozofické fakulty brněnské univerzity*. Výrazná byla jeho mezinárodní pozice; byl členem *Societas Linguistica Europea* a *Société linguistique de Paris*.

K Mrázkovu profilu patří jeho vnitřní vztah k literatuře, zvláště ruské, nejen jako k objektu lingvistického výzkumu, ale i k součásti kultury. Z mnoha schopností, jež mu byly dány do vínku, je třeba vzpomenout jeho vřelého vztahu k hudbě, který projevil mj. ještě za středoškolského působení jako úspěšný dirigent velkého žákovského pěveckého sboru, a jeho interpretačního nadání ve hře na klavír. Umění věnoval i část své produkce: v raném období své publikační činnosti přeložil z ruštiny knihu o pěveckém umění a studii o dějinách španělského divadla.

Přestože se prof. Mrázkovi již za života dostalo uznání zahraničních institucí (např. z Bulharska), zčásti i našich, nebylo mu v důsledku jeho politického profilu umožněno dosáhnout hodnosti *doktora filologických věd*, kterou by si jako výrazná vědecká osobnost v oboru slovanské filologie zasloužil. Ústav slavistiky FF MU ocenil jeho zásluhy při různých

příležitostech: vzpomněl především jeho nedožitých osmdesátin a devadesátin uspořádáním konferencí pod názvem *Jazykovědná rusistika na počátku nového tisíciletí*, ale ohlasu nedošel bohužel dvojí návrh na udělení *Zlaté medaile Masarykovy univerzity* u příležitosti 75. a 80. narozenin.

Můžeme říci, že prof. Mrázek se zásadním způsobem podílel na formování vědeckého profilu brněnské univerzitní rusistiky a slavistiky. Ta ho pokládá za jednu ze sloupových osobností. K jeho pracím a myšlenkám se s uznáním vracíme a v trvalé paměti si zachováváme i jeho lidský profil vědce, učitele a kolegy.

<https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2022.1.9>

Aleš Brandner

DORUFA, J.: O slovensko-nemeckom spolunažívaní v 16.–18. storočí.

Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Slovenský komitét slavistov, 2014. 352 s.¹

Dielo bolo vydané v roku 2014 Slavistickým ústavom Jána Stanislava SAV v Bratislave. Recenzovaná knižná práca ponúka náhľad na slovensko-nemecké kontakty z obdobia 16.–18. storočia. Oba národy prichádzali do úzkych kontaktov, čo sa podpísalo nielen na množstve dokumentov nemeckých textov, ale aj mnohých zdomácnených pomenovaniach.

Ján Doruľa sa vo svojej vedeckej činnosti venuje problematike vývinu slovenského jazyka a jazykovým kontaktom slovenčiny s inými slovanskými i neslovanskými jazykmi. Publikácia je výsledkom doterajších výskumov autora, ktoré boli uverejňované vo viacerých parciálnych vedeckých článkoch v časopisoch, zborníkoch a knižných publikáciách. Jazykovedec absolvoval výskumný pobyt v Nemecku, čo sa odrazilo na bohatom dokladovom materiáli, ktorý je súčasťou diela.

Z hľadiska štruktúry je dielo prehľadne rozdelené do viacerých kapitol: *Predhovor*; *Krátky prehľad najčastejších prevzatí*; *Hattert*, *Span*, *Spanschaft*, *Dworsky*, *Kruzen* a *d'alšie prevzatia zo slovenčiny*; *Slovensko-nemecké spolunažívanie v zrkadle nemeckých a paralelných slovin písomností*; *Nemecká účtovná kniha a Slovenská účtovná kniha*; *Obečné poriadky Banskej Bystrice z roku 1608*; *Slovný regis-*

¹ Príspevok vznikol v rámci riešenia grantového projektu VEGA – Dynamické procesy v súčasnej jazykovednej slavistike IV. (Kapitoly z výskumu slovenčiny, poľštiny, rušiny a ukrajinčiny) – 1/0236/20.